

TON DAMEN

Verstoten

Op zoek naar mijn biologische moeder

Voorwoord

Als baby van zeven maanden oud ben ik opgenomen in een pleeggezin. Mijn pleegouders, Jan Damen en Nel Damen-Tromp, waren kinderloos gebleven. Ze maakten gebruik van de nieuwe Adoptiewet van 1956, die op dat moment twee jaar van kracht was en het mogelijk maakte dat het kind juridisch volledig van de adoptieouders zou worden en ook hun naam zou dragen. Daardoor kwam het sprookje van een eigen kind hebben heel dicht bij de werkelijkheid.

Jan en Nel zijn niet over één nacht ijs gegaan. Al in 1955 meldden zij zich als aspirant-pleegouders bij de Sociale Raad in Amsterdam, waar zij werden geconfronteerd met lange wachtlijsten. Ze wisten zeker dat ze een kind wilden adopteren. Eerst kregen ze met teleurstellingen te maken, want als het kind nog niet definitief in het pleeggezin was geplaatst, mocht de moeder het nog terugvragen. En dat gebeurde een paar keer.

Vanaf het moment dat ik door Jan en Nel in augustus 1958 uit een tehuis in Den Haag ben gehaald, kwam ik in een warm bad terecht. We vormden een hecht gezin. Familie speelde een grote rol. Opa en oma kwamen vaak langs en gingen altijd mee met vakanties. Ik voelde mij een volwaardig familielid.

Mijn natuurlijke moeder bleef voor mij geheel uit beeld, mijn biologische vader ook. Jan en Nel hebben me wel van jongs af aan verteld dat ik ben geadopteerd. Ik wist ook de naam van mijn moeder. Over mijn vader was nauwelijks iets bekend.

De Raad voor de Kinderbescherming was er destijds van overtuigd dat bij adoptie de banden tussen de biologische moeder en het kind radicaal doorgesneden moesten worden. Op die manier zou het gemis van het kind door de moeder beperkt blijven vanwege het gebrek aan herinneringen. Tegelijkertijd kon het kind zich beter hechten aan de adoptieouders. Dat verklaart waarom ik zo goed als niks wist.

Jan en Nel hebben er nooit een geheim van gemaakt waar de adoptiepapieren in huis lagen. Ze zeiden ook altijd dat ze het prima vonden als ik op zoek zou gaan naar mijn 'echte' moeder. Ik heb die behoefte alleen nooit gevoeld. Wat zou ik ermee opschieten? Ik zou mijn adoptieouders er waarschijnlijk verdriet mee doen. Ook wilde ik voorkomen dat ik terecht kwam in een confrontatie met mijn biologische familie, die vast en zeker gekenmerkt werd door een ongelukkige geschiedenis.

Toch is het contact met mijn biologische familie er gekomen. Dankzij mijn zoon Thomas, die een DNA-test had laten afnemen en recent een 'match' bleek te hebben met een vrouw die bij hetzelfde bedrijf, 23andMe, ook zo'n test had laten doen. Er was een bloedverwantschap van 10,8 procent, en dat is heel hoog. Ze namen contact met elkaar op en ontdekten dat haar moeder Anna Zandvliet heet en de mijne ook. Anna was twee jaar nadat ze mij had afgestaan een nieuw gezin begonnen.

Anna Zandvliet is in zekere zin exemplarisch voor het verschijnsel 'afstandsvrouwen', ongehuwde moeders die onder druk van hun familie, de maatschappij of de kerk hun kind afstaan voor adoptie. In mijn geval besliste Anna's moeder, Christina, dat ik afgestaan moest worden. Omdat Anna in 1958 twintig jaar was en dus minderjarig, was haar instemming formeel niet nodig. Christina's man, mijn opa, is nooit

op de hoogte gesteld. Oma voorkwam dat hij met maatschappelijk werkers in contact kwam. Ik ben zonder bezittingen bij een Haags kindertehuis afgeleverd. De voogdij werd overgedaan aan de Raad voor de Kinderbescherming. Ook de R.-K. Centrale Vereniging ter Bescherming in Den Haag had bemoeienis met het gezin. Anna heeft daar volgens maatschappelijk werkers volmondig mee ingestemd. De verwachting van sociaal werkers was dat mijn adoptieouders mij probleemloos zouden kunnen opnemen in hun gezin.

Daarna kwam een radicale omslag in het denken en handelen van Anna. Nadat haar leven in rustiger vaarwater belandde, is ze in de zomer van 1960 getrouwd. Tijdens die eerste gelukkige tijd met haar man kreeg ze spijt dat ze afstand van mij had gedaan. Anna's verzet leidde ertoe dat ze in 1961 niet wilde instemmen met de overdracht van de voogdij naar de pleegouders. De strijd en spanning die volgden hebben tot eind 1963 geduurd. Zo klein als ik was, voelde ik toch bij mijn adoptieouders de paniek en angst door de dreiging dat ik weg zou moeten.

Afstandsmoeders zoals Anna zijn de laatste twee jaar in het nieuws gekomen. Zo'n 28.000 moeders zouden tussen 1956 en 1984 afstand hebben gedaan van hun kind. Ongeveer 15.000 van die kinderen werden geadopteerd. Wat er met de overige 13.000 kinderen is gebeurd is nog steeds niet bekend. Sommige afstandsmoeders hebben de Nederlandse staat recent voor de rechter gesleept. Die was verantwoordelijk voor de nieuwe wet. Maar de staat wordt ook aangesproken omdat veel betrokken personen en instanties en de kerk niet meer ter verantwoording geroepen kunnen worden. Het gaat ook om instellingen en psychologen die eind jaren vijftig niet meer de band tussen moeder en kind voorop hebben gezet, maar bij

ongehuwde moeders en gebroken gezinnen de voorkeur gaven aan een betere toekomst voor het kind via adoptie in een nieuw gastgezin.

Twee psychiaters, Han Heijmans en Kees Trimbos, pleitten in die tijd voor verandering. Ongehuwde moeders moesten volgens hen geholpen worden een nieuw leven te beginnen. Hun kind kon, na het te hebben afgestaan, verder opgroeien en zich hechten in een nieuw adoptiegezin. De band tussen moeder en kind moest worden doorgesneden. Veel gezinnen en de kerk grepen deze gedachte aan om ongehuwde moeders te verlossen van wat zij zagen als het fysieke resultaat van onzedelijkheid. Een familie kon via adoptie van de schande van een bastaard afkomen. Trimbos en Heijmans hadden alerminst de bedoeling om conservatieve krachten in de maatschappij en de kerk in de kaart te spelen, maar dat gebeurde op deze manier wel.

Anna heeft later gezegd dat ze niet kon opboksen tegen wat haar ouders, de kerk en de rest van de maatschappij voor ongehuwde moeders in petto hadden. Ze moest hem afstaan, ze had geen keus. Vrouwen werden in die tijd achtergesteld. Het was echter juist halverwege de jaren vijftig dat vrouwen formeel meer rechten kregen. Op 14 juni 1956, in hetzelfde jaar als de Adoptiewet het licht zag, werd de wet geschrapt waarin was geregeld dat vrouwen handelingsonbekwaam waren. Ze mochten voorheen niet zelfstandig bankrekeningen openen, geen hypotheek afsluiten; ze mochten zonder toestemming niet eens reizen. Vrouwen stonden gelijk aan minderjarigen, onmondigen en geesteszieken. Door het schrappen van de wet verbeterde de positie van vrouwen, al was de maatschappij er nog niet aan toe.

Hetzelfde gold voor de nieuwe Adoptiewet. Vrouwen kre-

gen met de komst van de wet meer rechten. Dat bleek ook toen Anna haar hakken in het zand zette. Zonder haar instemming kon de adoptie niet doorgaan.

Ik wil niets afdoen aan de pijn die afstandsmoeders hebben geleden. Wel geef ik ter aanvulling een beeld van wat in een adoptiegezin kon gebeuren als een moeder steeds van gedachte veranderde en dreigde haar kind terug te eisen. Adoptieouders hadden het recht niet aan hun kant. Het kind moest soms terug. Niet alleen de pleegouders werden overspannen, maar ook het kind leed mee. Ik beschrijf hoe het in mijn geval net goed ging. Het was een dubbeltje op zijn kant.

Behalve de perikelen rond de adoptie beschrijf ik ook de ontmoeting met mijn biologische familie. Verder trek ik de lezer mee in mijn zoektocht naar het spectaculaire leven van mijn natuurlijke moeder.

Omdat ik door mijn adoptieouders ben opgevoed alsof ik hun eigen zoon was, heb ik hun familie altijd als mijn eigen familie beschouwd. Hetzelfde is me gebeurd met mijn schoonfamilie in Georgië en Armenië. Ook van hen komt alleen maar warmte. Het heeft me doen inzien dat familiegevoel ook kan ontstaan als er geen bloedbanden zijn. Dit boek is daardoor tevens een zoektocht naar het begrip familie geworden.

1. Een verrassend gesprek

Mijn zoon en ik rijden op de bewuste oktoberavond naar IJmuiden. Dat is voor ons heilige grond. Daar ligt een deel van onze familiegeschiedenis. Mijn adoptiemoeder Nel had me vaak verteld over haar gelukkige jeugd, waarin zij vanaf eind jaren twintig vaak met haar grootvader van moederskant, de voormalige havenloods Jacob Gomes, langs de haven kuierde. Hij had toen hij ouder werd een makkelijk baantje gekregen als vuurtorenwachter in IJmuiden. Achter de vuurtoren had hij vaak met mijn moeder en haar zusje Riet een visje gebakken. Meestal was het een ondermaats scholletje of een scharretje, die de aangemeerde zeelui die hij kende, hem hadden toegeschoven. Het is voor mij reden om Thomas daar uit te nodigen voor een etentje.

Het is snel donker geworden en het miezert. In de auto moeten af en toe de ruitenwissers op een driftig tempo doorzwaaien. Voor mij, met 63 jaar en een slepende ziekte zo goed als bejaard, zou het al een licht inspannend ritje zijn geweest als ik achter het stuur had gezeten. Voor mijn zoon Thomas, die nog niet de helft zo oud en kerngezond is, blijft autorijden ook onder zware omstandigheden een automatisme. Ik zit comfortabel op de passagiersplaats.

We hebben allebei de ruimte om onze gedachten de vrije loop te laten tijdens het rijden. We praten meestal over zaken die ons zoal bezighouden. Thomas is net zijn nieuwe bedrijf Zelf Sparen gestart. Hij verkoopt zonnepanelen. Als ondernemer heeft hij ervaring met meer bedrijven die hij van de grond

trok, maar voor het eerst geeft hij nu met een compagnon leiding aan een heel team werknemers.

Ik ben vandaag net teruggekomen van een verblijf van bijna twee maanden in ons tweede huis in Georgië, dat aan de grens met Armenië en Azerbeidzjan staat. Het is de tweede keer dat ik bij terugkomst niet direct terugga naar ons huis in Leeuwarden, maar eerst een paar dagen logeer bij mijn zoon in Ouderkerk aan de Amstel. Dat is voor ons allebei een groot feest. We zijn dol op onze vrouwen maar zo even met zijn tweetjes is uniek.

Meestal koken we zelf. We zijn enthousiaste thuishokks. Maar op deze regenachtige zaterdag, 2 oktober 2021, besluiten we vanwege bezigheden en de behoefte ongestoord bij te praten wat anders. Ik nodig mijn zoon uit voor een bijzonder etentje, en, als altijd, met hetzelfde royale gebaar waarmee hij steeds zijn huis voor mij openstelt.

Thomas moest na een propvolle werkweek nog voetballen vandaag. Zijn ploeg, van SC Overamstel, speelde laat in de middag, en wegens rouleren van de spelers stond Thomas pas rond een uur of zes in het veld. De wedstrijd werd met 2-0 gewonnen. Toen het eindsignaal klonk was Thomas behoorlijk afgedraaid.

Door de nachtvlucht die ik net achter de rug heb, ben ik ook niet meer zo fit. Bovendien heb ik morgen een reünie van de familie van mijn in 2010 overleden adoptiemoeder, Nel Damen-Tromp. Ik zal daar mijn neven en nichten met allerlei familie-anekdotes mogen toespreken. We hebben een geweldige jeugd gehad, waarbij we sommige vakanties met de hele familie, inclusief opa en oma, op Texel verbleven. Ome Herman, de zwager van mijn moeder Nel, getrouwd met haar zuster Jo, trad na een dagje strand altijd spontaan op met een

geïmproviseerd theater van achter het windscherm. Hij was zo kolderiek dat alle kinderen op het strand altijd toestroomden als hij in actie kwam.

Indachtig deze geschiedenis en de reünie heb ik ervoor gekozen die avond te eten in restaurant De Meerplaats aan de Trawlerkade in IJmuiden. Het is een goed, klassiek restaurant dat niet meegaat met onnodige populaire culinaire trends. Ik kom er, zij het niet vaker dan eens in de paar jaar, al zeker dertig jaar. Ook Thomas heeft hier nog gegeten met mijn moeder erbij. Ik nam mijn vrouw Ellen mee hiernaartoe tijdens onze eerste 'date'. Ik hou van de zeer ongedwongen sfeer.

Ik weet op dit moment eigenlijk niet of overgrootvader Gomes de lage vuurtoren aan de Seinpostweg bewoonde of de hoge vuurtoren. Later ontdekken we snel hoe het zit. De lage vuurtoren is in omtrek even groot als de hoge en wordt momenteel toeristisch verhuurd als vakantieappartement van 42 vierkante meter. Bij een ander bezoek zullen we zien dat er raampjes in zitten, waar mijn moeder ook vaak over verteld heeft. De vuurtoren was groot genoeg voor mijn moeders opa en 'opoe', die ook nog schuren en seinhuisjes eromheen in gebruik hadden.

Thomas en ik parkeren die avond vrijwel voor de deur aan de kade en duiken tussen de regendruppels en een handvol buitenrokers door het overvolle restaurant in. We hebben gelukkig gereserveerd.

Eenmaal aan tafel zwijgen we even. Er is zo veel te bespreken, maar omdat we allebei een beetje moe zijn denk ik dat we het gesprek licht moeten houden. Hij heeft zich net verdiept in nieuwe beleggingsstructuren en cryptomunten. Banken zijn straks niet meer nodig voor hypotheken. Je maakt een groep en bent zelf bank. Op mijn beurt zou ik hem kunnen ver-

tellen over de duizelingwekkend mooie reis die ik achter de rug heb, waarbij we met de auto vanaf Zuid-Georgië Armenië zijn doorgereden en daar bij familie in een boerendorp en een voorstadje van Jerevan zijn gaan logeren. We waren in die prachtige stad, maar ook in het meest verlaten niets, waar de tijd alleen maar stilgestaan lijkt te hebben. Zo kabbelen mijn gedachten verder, terwijl de serveersters van de Meerplaats met schalen dampende tongen voorbij lopen.

We bestuderen de menukaart. Thomas kiest de scampi en de kabeljauwhaas gestoofd. Ik bestel zes Fine de Claires uit Normandië en daarna het Vlaamse visstoofpotje van stoofaal, ook wel paling in het groen genoemd. Dat doet mij, hopeloze romanticus, weer denken aan mijn adoptievader, Bosschenaar. Jan fietste in zijn jeugd altijd in de zomervakanties met zijn broer Hennie naar België om ergens rond Sluis paling in het groen te eten.

We bestellen er een Sancerre blanc bij, Domaine Roger Neveu, een gebied waar ze al sinds de twaalfde eeuw dit soort wijnen maken. In het glas hangt dan ook de smaak van het Loiregebied, waar Thomas en ik in zijn jeugd kwamen en waar ik de beter geprijsde Saumur dronk.

Thomas ziet er wat vermoeid uit. Dat verbaast me niets, want hij heeft net gevoetbald, na een lange werkweek met veel reizen en zogezegd kop-staart werkzaamheden; vroeg in de ochtend al in touw of naar kantoor en 's avonds laat nog voor zaken aan de telefoon met papieren in de hand. Maar ook met zijn geest lijkt Thomas ver weg, terwijl hij met een half oog toch ook mij en het restaurant in de gaten houdt.

Dan zegt hij ineens uit het niets dat hij een ingrijpende boodschap voor me heeft. Ik zie zijn ogen vochtig worden. Toch niet zijn relatie stuk, schiet het even door mij heen. Maar

nee. Het is iets anders. Overduidelijk heeft hij over dit moment nagedacht, want hoewel hij geëmotioneerd is, glijden zijn woorden gestructureerd uit zijn mond. 'Weet je nog dat je altijd gezegd hebt dat je niet op zoek wilde gaan naar je biologische moeder?' zegt hij.

En het klopt. Ik was heel gelukkig door mijn adoptieouders in hun families opgenomen toen ik zeven maanden oud was. Jan en Nel haalden mij uit een katholiek kindertehuis in Den Haag en hebben me opgevoed alsof ik hun eigen zoon was. Al heel jong, nog voor ik het kon begrijpen, hebben ze mij verteld dat ik niet hun echte zoon was. Mijn alleenstaande moeder kon niet goed voor mij zorgen en heeft mij onder druk van haar ouders, zo vertelde Nel mij altijd, afgestaan aan de babyafdeling van het tehuis, dat gerund werd door nonnen. 'Ze heeft het gedaan omdat ze zoveel van je hield, hoor,' zo hoor ik Nel in mijn herinnering nog altijd zeggen. 'Als je jarig bent, weet ik zeker dat ze aan je denkt. Dat kan niet anders. Je bent toch haar kind. Je hoort ook bij haar, voor altijd.' Ik wist nooit wat ik ervan moest denken. Het was natuurlijk wel lief van Nel om dat zo te zeggen. Later zeiden mijn ouders, zoals ik Jan en Nel altijd noem, dat ik Zandvliet heette. Tegen de tijd dat mijn ouders mij wilden adopteren en mijn naam wilden omzetten in Damen, wilde mijn biologische moeder daar niet mee instemmen en traineerde ze de adoptie. Jan kon dit niet verwerken en raakte overspannen. Na een paar maanden thuis herstelde hij. De zaak mondde uit in een rechtszaak, waarin ik uiteindelijk als kleuter door de rechter ben ondervraagd. Deze geschiedenis was daarna niet onbespreekbaar, maar werd ook niet vaak meer opgerakeld. Maar nu begon Thomas erover.

'Je weet dat ik ongeveer zes jaar geleden een DNA-test heb gedaan,' vervolgt Thomas zichtbaar aangedaan zijn verhaal.